ڕاپورت سیاسی کۆمیته مەرکەزی ئەڕا کۆنگره ٤ ێ سازمان دمۆکراتیک یارسان

دوستان و هاوڕییەل عەزیز

ئەندامان کۆنگره

وه نمایەندەگی له تەرەف کۆمیتەی مەرکەزی سدی فره وه گەرمی وه خەێرهاتنتان کەم. ئومێدوارم له تەمام کارەکان کۆنگره فره فەعالانه و دڵسوزانه بەشدار بین و ئارەزۆ کونگرەێک مەوەفەق و پڕ له دەسکەفت ئەڕاسازمان دموکراتیک یارسان کەم.

سازمان دموکراتیک یارسان هەر ٢ تا ٣ ساڵ جارێک کونگره خوەێ وه بەشداری ئەندامان کونگره تەشکیل دەێت و ئیمرۆژ له کۆنگرەی ٤، له گەورەترین ئورگان خاوەن سەڵاحییەت له ناۆ سازمان دموکراتیک یارسان جەم بیمنه تا کار وفەعالییەتەکان و بەرنامەێ سیاسی سدی له مابەین کونگرەێ ٣ و ٤ بخەیمنه وەرباس و ڕاوێژ و له ژێر ڕۆشنایی ئی باسگەله و تەفسیر کردن وەزعییەت ناۆنەتەوەیی، مەنتەقەێ خاوەرمیانه، کوردستان و ئێران وه دسنیشان کردن نوقات موسبەت و زەعف له چوارچو تەحلیلگەل واقعبینانه، بەرنامه و سیاسەت و ئەهداف ئایندەێ سدی دیاری بکەیم.

سەرەڕای پرش و بڵاوی مەردم یارسان له دەروەێ وڵات و نەوین ئازادییه بنەڕەتییەکان له داخڵ وڵات، ئەما له ماوەێ ئی ٣ ساڵه ئەندامان و لایەنگران سازمان دموکراتیک یارسان له وڵاتگەل جوراوجور فەعالییەت و موبارزه ئەڕا وه دیهاوردن هەدەفەکان سدی کردنه. دیاره ئی موبارزه و تێکۆشانه دەسکەفت سیاسی و تەشکیلاتی و دیپلماتیک ئەڕا سدی دەسەبەر کردگه و هەرکەس له ئەندامان سدی وه پای وەزیفەکانیان فره دڵسوزانه لەی دەسکەفتگەله سەهیمن.

وەخاتر ڕێز گردن له فەعالییەت و کارەکان تەمام ئەندامان و دڵسوزان سدی، له تەرەف کومیته مرکزی سدی ستایش و قەدرزانی خوەمان وه تەمام ئەو کەسەێله که ئەڕا مەوەفقییەت سدی له تەریقەێل جوراوجوروه هەوڵ دانه پێشکەش کەیم.

موتەسفانه کونگرەێ ٤ ی سدی ئیجارەیچ وه خاتر سیاست توتالیتیر نزام جمهوری ئسلامی ئێران دویر له جامعه یارسان له خارج وڵات وەرێوه چوت، که توانێت بۆشاییک فره گەورەره بود. ئەما له کەس شاراوه نیه که موبارزەی سازمان دموکراتیک یارسان وەخاتر وه دەسهاوردن حەق و حقوق یارسانی و دروس کردن جامعەێک دموکراتیک و

km.sdy@hotmail.com
Postsait@gmail.com
http://www.yarsanmedia.org

سکولار له داخڵ وڵاته. دموکراسی و دابەش کردن قودرەت له ئیران وه شێوەی ئادڵانه توانێت متودێک دڵخواز بود ئەڕا زندگی موسالمەت ئامیز له کنار یەکتر وه تەمام جیاوازییه دینی، ئتنیکی و فکرییەکانوه.

سازمان دموکراتیک یارسان و مەخسوسەن کۆنگرەێ ٤ێ سدی وه خاتر ڕەسین وه اهداف سیاسی و دەستەبەر کردن ئازادیه سەرەتاییەکان کار و فەعالییەتەکانێ زیاتر وه داخل وڵات و ناو جامعەی یارسان ئختساس دەیت. لەتەرف کۆنگره ڕێز و تقدیر وه تەمام فەعالین و دڵسوزان یارسانی و جامعەی یارسان پێشکەش کەیم.

ئەندامان بەڕێز کۆنگره

له مابەین کۆنگره ٣ و ٤ێ سدی جەهان وه گشتی و مەنتەقەێ خاوەرمیانه وه تایبەت ڕوی وه ڕوی تەغەییر و تەحوڵات جدی و سەرنوشتساز بیەسوه. مەردم ئیران سەرەڕای لەغو تەهریم ئقتسادی له مەرحەلەی ئەوڵ له لایەن وڵاتگەل غەرب و ڕەهبەری ئامریکا کماکان له بێعەدالەتی ئقتسادی، فەرهەنگی، نەوین ئازادی و دموکراسی و ڕەفاێ ئجتماعی و وەکولی له بێدادگەری سیاسەته زد ئنسانی و دموکراتیکەکان جمهوری ئسلامی ئیران نالەیان تیت. بعد از توافقنامه"برجام" و وه سرکارهاتن ئاغاێ ترامپ ریس جمهور ئامریکا و فشارەکانی ئەڕا سەر حکومت جمهوری ئسلامی ئیران و نەیاشتن سیاسەتێک شەفاف و دروس ئقتصادی، وەزعیت مردم له سەرتاسەر ئیران وه جێگایەک ڕسیەس که اعتراضات و تضاهراتەکان ئی دویایه توانێت فره وه ئاسانی نیشان بیەیت که مردم،مخسوسەن مردم (تەبەقات خوارین جامعه) یەک دەست له کول نزام جمهوری اسلامی بێزارن و خوازیار سیستمێکتر له ئیرانن.

وڵاتگەل خاوەرمیانه، وه تایبەت وڵاتگەل هاوساێ ئیران دەرگیر عدم سەبات سیاسی وه جەنگەلێک نیابەتی که سەرنوشت جوغرافیای سیاسی ئی وڵاتگەله فره موبهم و نادیار کردگه، چوین له عەرز واقع عەراق و و مخصوصا سوریه ئستقلال سیاسی و ملی خوەیان له دەس دانه.

تورکیه که ساڵانێک له سایەێ پرۆژەێ ئاشتی، بیویه جێگاێ ئومید هەڵ کردن مەسەڵەی کورد له تەریق ئاشتی و دویر له خوینریزی. ئەما بعداز کودەتای سال 2016 و اصطلاح قانون اساسی وه نەف ریس جمهور موتەسفانه جارێکتر بویسه زندانێک گەوره ئەڕا پارلمانتاران، روژنامەنگاران، مونتقدان و دگرئەندیشان.

وڵاتگەل چوار دەور ئیران دەرگیر جەنگ موسەلەحانەن، که بێشک له سەر ئەمنییەت ملی و جوغرافیا و ئقتساد ئیران بێتاسیر نیه. ئیه نیشاندەر ئی هەقیقەتەسه که تەحەوڵات مەنتەقه و ئیران تاسیر له یەکتر گرن و ئیه نیازمەند پلان و بەرنامەێ له قەبڵ ئامادەکریاگه، تا سازمان دموکراتیک یارسان و جامعەێ یارسان له هەر تەهەوڵاتێک ئحتمالەن له ئیران بائێته پێش ئامادەگی داشتوت و وەمونفەعەت جامعەێ یارسان له لێ ئستفاده بکەێت. سیاسەت ماجراجویانه و دەخاڵتگریەکان ئیران و هەدەر داین سەرمایه ملی مردم ئیران، ئیران له سەتح بین اللملی جور کشورێک حامی تروریزم

و یاغی سەێر کریەت. سیاسەت ماجراجویانە و دەخاڵتگری جمهوری ئسلامی ئێران لە مەنتقە، لە دلایل ئەسلی تەحریم ئقتسادی دوارەی ئێرانە کە موتەسفانە مردم بایەد باجەکەێ بێیەت. هەر اعترازێکیچ برضد ئی سیاستگەل شکستخواردگ جمهوری ئسلامیە، وە توهمەت جاسوسی و وابەستەگی وە وڵاتگەل خارجی وە شێوەی وەحشیانە لە لایەن رژیم ئسلامی سەرکوب کریەێت.

برخلاف سیاست ڕژیم ئسلامی ئێران و دیدگاه ناسیونالیستی ئێرانێ کە ئامریکا وە سەبەبکار ئەسڵی نەهامەتی و وەزعیەت سەخت مەعیشەتی مەردم ئیران زانێت، سازمان دموکراتیک یارسان باوەڕ دێریت کە تەنیا عامل و سەبەب ئەسلی وەزعیەت موجود خود ڕژیم جمهوری ئسلامی و سیاسەتە تندرویی و فرەخوازیەکانیە.

سازمان دموکراتیک یارسان باوەڕ دێریت تا ڕژیم جمهوری ئسلامی ئیران وجود دێریت، مەنتقە خاوەرمیانە ناتوانیت سوبات سیاسی و ئەمنیەتی داشتوت و زەرەرمند ئەسلی ئی بازیچە تەنیا مردم سرکوبکریاگ ئێرانە.

سیاسەت میلیتاریستی و توتالیرانەی نزام جمهوری ئسلامی نیشاندەر ئی حەقیقەت تاریخیەسە کە رژیم ئسلامی ئیران ناتوانیت وەی شێوە ئدامە وە حەیات خوەێ بیەیت و دیر یا زوی شەڕی لە سەر مەردم ئیران بایەد کەم وە کەێت.

لێرەسە کە کۆنگرە بایەد دویای باس و تەهلیل کردن ئاڵۆگۆڕەکان و وەزعییەت مەنتقە و ئێران بەرنامە و سیاسەتەکان سازمان دموکراتیک یارسان ئەڕا ڕەسین وە هەدەفەکانێ دەسنیشان بکەێت و دویای جمهوری ئسلامی بتوانیت سەهم جامعەی یارسان لە قودرت سیاسی لە ئایندەی ئێران دەسەبەر بکەیت.

کۆمیەتەێ مەرکەزی سدی لەی ڕاپورت سیاسیە تەلاش کەێت تا باسێک لە رابتە وە موهمترین تەغیرات و ڕویدادەکان لە سەتح ناۆنەتەوەیی، خاوەرمیانە، کۆردستان و ئێران ئراعە بێیەت:

ڕەوابت ناۆدەڵەتی

لە جەهان گلۆبالیزمدا، ئرتباتات و پێوەندیە ناۆدەوڵەتیەکان لەسەر ئەساس پاراستن بەرژەوەندی ملی و سیاسی وڵاتان ڕێکخریاس. وڵاتان ئەڕا حفز ئەمنییەت و باڵانس سیاسی و ڕوابت ناۆنەتەوەیی لە یە بر قەوانین و ئورف دیپلوماتیک لە سەر ئەساس بەرژەوندییەکان خوەیان کەڵک وەرگرن.
دویای هەرەس هاۆردن بلۆک کمونیستی و کۆتایی هاتن وە جەنگ سارد لە مابەین بلۆک غەرب وە ڕەهبەری ئامریکا و بلۆک کمونیستی وە ڕەهبەری یەکیەتی سۆڤییەت جاران تەغییر و تەهەوەڵات ژئۆپولێتیک مەخسوسەن لە بەرەی

سۆسیالیستی و ڕەوابت ناۆدەڵەتی و باڵادەستی ئامریکا جۆر تەنیا قوتب نزامی و ئقتسادی هاتە ئارا. ئی تەهەوەڵاتە سیستم و نەزم تازەیٚ لە سەر ئەساس تەکقوتبی وەڕەهبەری ئامریکا توانست شەرایەتێک بێتر ئەڕا زیاتر وەجەهانیکردن میدیا، ئقتساد، ئەمنییەت بین‌المللی و ڕەوابت ناۆدەوڵەتی فراهم بکەیت. ئی سیستمە تا حەد فرەیێک توانست وە سوبات سیاسی و ئەمنییەت جەهانی و مەنتەقەیی کۆمەک بکەیت و وڵاتان بەرژەوەندییە هاۆبەشە سیاسی و مەخسوسەن ئقتسادییەکانێان ئدامە وەپێ بێیەن. لەیرەسە کە نەقش سازمان ملل لە ژێر هەژمونی وڵاتان غەربی خوەی لە جاران زیاتر نیشان دا و تەڵاش کریا تا لە ڕێگای ئی نەهاد ناۆنەتەوەیەوە نەزم نوین جەهانی وە ڕابەری ئامریکا پیادە بکریەت و جەنگ و مەسەڵەی دۆ وڵات یا چەند وڵات نەکریەتە بەهانە ئەڕا نائەمن و بێسوبات کردن کۆمەڵگای ناۆدەوڵەتی. ئی تەهەوەڵاتە باعس بی، کە ڕقابت و ململانیە سیاسی، ئەمنییەتی و ئقتسادییەکان بۆتە بەرژەوەندی هاۆبەش، چوینکە پێشرەفت سەریع تکنۆلۆژی و وە دیجیتاڵکردن سیستم ئرتاباتاتی و موبادڵات زانیاری و ئتلاڕەسانی بیسە بەشێک لە بەرژەوەندی هاۆبەش و وڵاتان لە جەنگ و دەرگیری نزامی دویر خستگەسوە. لەیرەسە کە هەنۆز ئامریکا ئەڕا نیشان داین قودرەت خوەیٚ لە سەتح جەهان لە متودگەل سیاسی و ئقتسادی ئستفادە کەیت و وڵاتان لە ژێر فشار ئقتسادی مەجبور وە دونباڵەرەوی لە سیاسەتەکان خوەیٚ کەیت. ئەما ئامریکا و غەرب ئیسە دی ناتوانن فرە وە ئاسانی سیاسەت تەک قوتبی پەیرەوی بکەن، چوینکە وەزعییەت نزامی و مەخسوسەن ئقتسادی و پێشرەفت لەی ڕابتە لە ناۆ وڵاتگەل جۆر چین، برازیل، هند و غەیرە و مەسەڵەی تروریزم بین‌المللی نیشاندەر ئی حەقیقەتەسە کە ئامریکا وە تەنیا ناتوانێت سوبات سیاسی و ئەمنییەت ملی جەهان و مەنتەقە بپارێزێت. ئەڕا نمونە ئیمە شاهد بهران سیاسیمن لە شبە جزیرە کرە (کرە شمالیٚ)، کە ارا سوبات بین اللمی توانێت تاسیر گوزار بود. هرچند ئامریکا و کرە شمالی چەندین جلسە لە سەتح حەتا رئیس جمهوری داشتنەس، ئەما هنوز توافقێک عەمەلی وەدی نەهاتگەس. وە گژا چین سیاست خارجی چین و روسیە وە گەرد ئامریکا لەی رابتە براساس مەنافع ملی خوەیان بهرانکە زیاتر کردگە. جمهوری اسلامی ئێران عملا لە جبهە مخالفگەل سیاست ئامریکا قرار گردگە و وە ئیەیچە وە حوکم جایگاکەی ناتوانێت لە هیچ بارێک ئقتسادی و سیاسی وە نەفع ئێران تەمام بود.

چین ارا تضعیف کردن هندستان لە بەرانبەر پاکستان و مجبور کردن هند لە دسکیشان لە پشتیبانی لە جونبش ئازادیخواهانەی طبەت، لە مەسەڵەی کشمیر پشتیوانی لە پاکستان کەی وە لە سیاسەت مەنتەقەیی پاکستان موستەقیمەن پشتیبانی کەیت. جمهوری ئسلامیچ لە رابتە وە مرزەکانی وە گەرد پاکستان و مخصوسەن مردم بلوچستان لەی دیو و ئەو دیو ئێران وە گەرد پاکستانا خاوەن مەنافع مشترکن. پەس ئێران لەێریچە لە جبهەیٚ موخاڵفەت وە گەرد ئامریکا وە پشتیبانی لە مەسەڵەیٚ کشمیر وە نەفع پاکستان قرار گردگە. نە پاکستان و نە ئێران وە یەک افغانستان قوردتمند کە موستەقیمەن لە حمایت ئامریکا برخوردارە خوشحاڵ نیەن و تەڵاش کەن وە هەر شکلێک ممکنە سبات لە افغانستان دروس نەوت، کە ئیە توانیت شکست سیاست ئامریکا لە ئەفقانستان بود. ئێرانیچ لە کەس ناشارێتوەی کە شکسەت ئامریکا لە هەر کورەی دونیا و مونفەعەت ارا خوەیٚ زانێت.

km.sdy@hotmail.com

Postsait@gmail.com

هەر وەی خاترەسە و بەنا و فاکتگەل جیاواز، جور پێشرەفت ئقتسادی و مونفەعەتگەل هاوبەش، دۆنیا لە یەک قوتبی لە عەرز واقع بیەسە چەند قوتبی. هەڵبەتە یە وە مانی ئیە نیە، کە ئامریکا ڕۆڵ کەمترێک لە دارشتن سیاسەت جەهانی و ئەمنییەت جەهانی دوینێت، لە ڕاسیا، ئامریکا هەنوز قسەیٚ ئەوڵ کەێت، ئەما لە فورمێکتر و وە دروسکردن هاوپەیمان تا بتوانێت سیاسەت و بەرنامە و پلانەکان خوەیٚ وە شێوەیک قانونی و لە چوارچۆ عورف دیپلوماتیک و ڕەوابت بین‌الملل پیادە بکەێت. دیارترین سەرهەڵدان چەند قوتبی توانیەت ئشارە وە بوهران داگیر کردن جەزیرە کریمەیٚ ئوکراین کە یەکیکە لە وڵاتان ئوروپایی و هاوپەیمان ئامریکا. لە عەین وەخت، ڕوسیە لە وەزعییەت و بۆشاییک کە لە سووریە وە وجود هاتگە، جاریکتر لە وڵاتگەل خاوەرمیانە توانستەگە باڵانس نزامی و مانوور سیاسی و نیشان داین قودرەت لە سەتح بینالمللی بنەێتە ئازمایش.

سەندن مویشەک دفاعی اس 400 ڕوسیە لە لایەن تورکیا هاوپەیمان ئامریکا و ئەندام ناتو زیاتر گومەکە شەڵقان.

لە لایکترەک مەسەڵەیٚ تروریزم و گەشە کردن بیرۆ باوەڕ فوندامنتالیزم وئسلام سیاسی مەخسوسەن لە خورهەڵات ناوەڕاست هۆشداریک فرە گەورەس ئەڕا ئەمن و ئاسایش، نەک هەر وڵاتگەل خاوەرمیانە، بەڵکە فرەێک لە وڵاتگەل دموکراسیخواز دونیا.

مەسەڵەیٚ ترۆریزم و ئفکار کونپەرستانەیٚ زد دموکراسی و موجودییەت گرو دوڵەت ئسلامی عراق و شام "داعش" و گروە تروریستیەکانتر جۆر القاعدە و جبهه‌النصره کە موبارزە ئەڕا ئیدئولوژیک قرونوسطای کەن، ئێمرۆژ فرە وە خەتر و ترسناک ئەڕا ئەمن و ئاسایشی بین‌المللی زانریەت.

سازمان دمۆکراتیک یارسان باوەڕ دێرێت کە مەسەڵەی تروریزم لە ژێر هەر ناۆ و نیشانێک، ئەڕا جامعەی بەشەری و تەمەدون و شارستانییەت فرە مەترسیدارە و ئەمن و ئاسایش کە گەورەترین دسکەفت هەر جامعەێک مەوەفقە خەێتە خەتەر. ئەما مەسەڵەیٚ تروریزم لە وڵاتگەل خاوەرمیانە و مەخسوسەن لە وڵاتگەل عەراق، سوریە وئێران تەنیا ترور سیاسی نیەن، بەڵکە ئیسە بیەسە ترور لە چوارچو ئیدئولۆژی ئسلامی و هیچ فکرێکترەک کە مۆخاڵف ئی بیرۆ بوچوونە بوت قەبوول نەێرێت و عەمەڵەن وەگەرد تەمام بەها و ئەرزشە دموکراتیکەکانا زدیەت کەێت. ئی فکرە موتەسفانە توانێت لە ئایندە وڵات و جامعە وە گەرد ئفکار کۆنپەرستانەیٚ زد ئازادی تاکەکەسی، ئازادی دین، ئازادی بیرۆڕا، ئازدی ژن و کولەن ئازادی و دمۆکراسی ڕوی وە ڕوی بکەێت. لەێرەسە کە کۆمەڵگای کوردستان وە گشتی و جامعەی یارسان وە تایبەتی، بایەد لە زەرورەت ئی مەسەڵە فرە جدی بن و پلان و بەرنامەیٚ درێژخاین ئەڕا ڕەوشەنگەری و لەبار بردن هەمچین ئەهدافگەلێک دابنەن، چوین کۆمەڵگای کۆردستان بەشێکن لە کولتورێک کە داعش و داعشەکان لە هەناوێ سەرهەڵدەن، و موتەسفانە ئی کۆمەڵگا هەنوز پوتانسەیل دروس کردن ئی جور گروگەلە لە ئایندە دێرێت.

سازمان دموکراتیک یارسان سەرەڕای باوەڕ عەمیقی وە فرە حزبی، ئازادی تەک فردی، ئازادی دین و تەمام ئازادییە بنەڕەتییەکان، ئەما باوەڕ دێرێت کە ئەوانەی لە ژێر هەر ناو و نیشانێک موستەقیمەن برزد دموکراسی موبارزە کەن و ئازادییەکان کۆمەڵگا بەرتەسک کەنوە، بایەد لە ئایندەی قودرەتداری سیاسی لە کوردستان و جامعەی یارسان هیچ نەقشێک نەیاشتون و بگرە بایەد فرە وە جدی وە گەردیان بەرخورد قانوونی بکریەت.

خاوەرمیانە

باسکردن لە وەزعییەت و شەرایەت فعلی خاوەرمیانە، بێباسکردن لە هەڵگەردیان ئەڕا تاریخ و مەوقعییەت سیاسی و ئقتسادی، هەڵکەفتەی جوقرافیایی و مونفەعەت و مەسلەحەت وڵاتان ئستعماری لەی مەنتەقە شایەد نەتوانێت باسێک ولێکدانەوەیک جێباوەڕ و کامڵ بود.

خاوەرمیانە لە تویل تاریخ وە خاتر هەڵکەفتەی جوغرافیایی و مەوقعییەت ژئۆپۆلیتیکی خوەێ، جۆر مەنتەقەێک فرە حەساس سیاسی، بازرگانی، ئقتسادی و ئەمنییەتی بیە. خاوەرمیانە بۆتە گۆزەرگای سێ قارەی ئافریقا، ئاسیا و ئۆرووپا و وە یەک گرێیان دەێت. دەوڵەمەندی خاوەرمیانە لە بار نەفت و گاز و منابع ژێرزەمینی ئی مەنتەقە کردگەسە ترافیک وڵاتان بەرژەوەندیدار لە جەهان. هەر ئەو جورە وەپێ ئشارە کریا، مەسەڵەی تاریخی ئی مەنتەقە توانێت وە ئانالایز باسەکەمان و دەوڵەمەنتر کردن ڕاپورتەکامان کۆمەک زیاتر بکەێت.

هەڵسەگانن وەزعییەت کنونی خاوەرمیانە نیاز وە باسێک لە سەر مەوقعییەت دین لەی مەنتەقە دێرێت. هەر وەی خاترە دین لە مەنتەقەێ خاوەرمیانە نەقش فرە ئەساسی لە پێشرەفت وپاشرەفت و کولتور و شکڵ و شێوەی پروەردەی ئی کۆمەڵگا بازی کردگە و توانیم بۆیشیم کە وەزعییەت ئیسەی خاوەرمیانە حاسڵ بەزرێکە کە دین لەی مەنتەقە ساڵهاێ ساڵە کاشتگەسەێ. خاوەرمیانە بۆتە لانکەێ دینە گەورە ئاسمانی و خاوەن کتاوە ئاسمانیەکان. هەر سێ دین گەورەی یەهودی و مەسیهی و ئسلام و دینگەلتر، جۆر زرتشتی و دین یاری وفرەێکتر لەی مەنتەقە سەرهەڵدانە و موتەسفانە تاریخ گەواهی جەنگ و تەڵاش ئەڕا یەکتر حذفکردن دەێت. دیارە مەسیهیەت فرە زۆێ توانست لە ڕێگای ڕفورمە خوەێ وە گەرد پێشرەفت جامعە و خواست واقعی مەردم ڕێک بخەێت و جۆر مەسەڵەێکی شەخسی و ئیمانداری سەێر بکریەت کە وڵاتگەل غەربی ئیمرۆژ لە ژێر هەژمۆنی مەسیهیەتدا سیستم ئازادتر و دموکراتترێک پەێرەوی کەن.
هەڵبەت ئیە ناوت وەی مانا تەماشا بکریەت کە پێشرەفت غەرب دەستاوەرد مەسیهیەت یا دینە، ئەما ئی هەقیقەتە ناکریەت لە وەر چەو نەگیریەت کە دین مەسیهی تاسیر گوزار بیە لە سەر کولتور غەربی. موتەسفانە ئسلام هەر لە سەرەتاێ سەرهەڵدانیوە خوەێ جور سیستمێک دەسەڵاتداری و خولیای قودرەت و دەسەڵات مەعرفی کردگە و لە هەر وەسیلەێک ئەڕا سەپانن دەسەڵات شەرعی خوەێ درێغی نەکردگە. لێرەسە کە دین ئسلام لە بەقیەی دینەکانتر جیا کردگەسوە. لەسەر ئی ئەساسە وە باوەڕ ئیمە خود کەلەمەی ئسلام سیاسی باسێک و وردبینەوەی فرە دەقیقترێکتر تواێت،

چوین ئسلام خوەی جور نەهادێکی قانونگزار معرفی کەیت، کە کەلمەی ئسلام سیاسی بەێتە ژێ پرسیار. لەی ڕوانگەوە کریەت بویشیەت ئسلام خوەی تەلاش کەێت قودرەت سیاسی بگرێتە دەس و بۆتە بەشێک لە دەسەلات.
هەڵبەت لە ناو ئسلام، مەذهەبەکان شیعە و سونی هەمیشە لە پشت قەلەوەر لە یەک بینە و لە ڕاسیا لە سەردەم ئیسە بینەسە ٢ حەرەکەت سیاسی زد وە یەک و فرە جار کار کیشاسە کۆشتن و قەتڵ عامکردنە یەکتر، کە نموونەی تازەیان کریەت و داعش سونی و حەشد شەعبی شیعە ئشارە بکریەت. لە دوایای ئنقلاب ئسلامی ئێران شیعە خاوەن مەرجەع خوەێ و ئێران ڕەسمەن خوەی مەرجەع شیعەکان جەهان مەعرفی کەیت و لە ڕاسیا توانستگە وە کۆمەک موستەقیم وە گروگەڵ تەرەفدار شیعیزم، جۆر حزب‌الله لبنان، شیعە لە عراق و سووریە ئەمنییەت مەنتەقە بخەێتە خەتەر. لە لایکتر سونیەکان تا ئیسە نەتوانستنە ولاتیک یا مەرجەێک ڕەسمی داشتون، هەرچەند ئەخوان‌المسلیمین و لەیی دوایە عەرەبستان سعودی ئی تەلاشە کردنە، ئەما لە عەرز واقع ئیمڕۆ گروە توندڕەوکان جۆر القادە و داعش تەلاش کەن نمایەندەگی سیاسی ئسلام سوننە بکەن. ولاتان عەرەبی کە پەرچمدار ئسلامن و جۆر خاون عەسلی ئسلام سەێر کریەن، لە ناو خوەیان یەک دەنگ و موتەهد نیەن و فرە جار ئختلاف سیاسی و دینی باعس ئی تیرەگیە بیە و لەی بۆشاییە گروگەلێک جۆر داعش، هەڵبەتە فرە جار وە هامکاری غەێر موستەقیم هەر ئەی ولاتگەلە وە وجوود تیەن.

شک لە وە نیە کە دین، هەر ئەو جورە لە سەروە لە سەرێ باسکریا یەکیکە لە مۆهمترین کاراکترەکان وە وجود هاوردن وەزعییەت کنونی و تاسیرگوزارە لە سەر کوندی ڕەوند پرۆسەێ دمۆکراتیزاسیون مەنتەقە. ئەما دین تەنیا فاکتەر وە وەجود هاتن وەزعییەت مەوجود نیە. بەشێک لەی وەزعییەتە حاسڵ ئەو عەقڵییەتە کۆلونیالیزمەسە کە دوای هەردک جەنگ جەهانی لە مەنتەقەێ خاوەرمیانە لە سەر ئەساس بەرژەوەندی سیاسی و ئقتسادی خوەیان پیادەێ کردن کە تا ئیسە لە سەر ئەمنییەت و ئاسایش و وە گەرد یەک ژیان کردن تاسیر گوزارە و هەنۆز باج ئی تەقسیمکاریە دریەتوە.

دوبای زیاتر لە ١٠٠ ساڵ وەسەر نەقشە و پرۆژەێ سایکس – پیکۆ، هەنۆز فرەێک لە مەردم خاوەرمیانە وە یەکتر ئعتماد نەێرن و باوەڕ دێرن وەگەرد یاکا بینیان زۆرەملیە و لە سەر ئەساس خواست داوتەڵەبانە نیە. نمونەێ ئیسە کورد و عەرەب و فەلەستینی و ئسرائیلیە.

لەێرەسە کە دین توانیەت جۆر یەکیک لە فاکتەرە هەرە ئەسلیەکان سەێر بکریەت، ئەما تەنیا فاکتەر نیە لە ڕەوند ئیسەێ خاوەرمیانە. لە ڕاسیا نەخشەێک کە ئستعمار لە ١٠٠ ساڵ پێش ئەڕا ولاتان خاوەرمیانە لە سەر ئەساس بەرژەوەندی ئەو مەوقەێ خوەیان دایناسە بەشێکترە لە دلایل وە وجود هاتن وەزعییەت ئیسە لە خاوەرمیانە.

ڕەوند دمۆکراسیخوازی لە خاۆەرمیانە

مۆتەسفانە بنا وە دەلایلێک کە قەبڵەن وە خدمەتتان ڕەسی، دمۆکراسی، حەتا دمۆکراسی نسبی وەموعیارگەل غەربی کە ڕەعایت حقوق شەهروەندی و ئازادییە بنەڕەتیەکان بکەێت لەی مەنتەقە تا ئیسە وە وجود نەهاتگە و هەنوز ئاسوێک ڕوشن و موسبەت لە ئایندەێک نزیکا وەدی ناکریەت.

لە وڵاتگەڵێک کە عەمەڵەن باوەڕ وە دەسەلاَت مەردم بیە و مونفەعەت جامعە و ملی لە ئەولەوییەت قەرار گردگە و پێشرەفت عقل بیە، پروسەیَ ڕێفورم، نەهادینە کردن دەسەڵاتەکان، ڕەوند دیمۆکراتیزاسیون و دەستاودەسکردن دەسەڵات بیسە بەشێک لە کۆلتوور سیاسی و لە ڕاسیا جۆر وەزیفەێک کاریَ سەێر کریەت، نەک دەسەڵاتێک میراتی و ئەبەدی. ئەما ئی کۆلتورە لە خاوەرمیانە هەنوز نەک هەرجێ نەگردگە، بەڵکە ساڵانێک دویر و درێژ تواێت تا لە مەنتەقەیَ خاوەرمیانە دموکراسی جۆر شێوەێک لە زەندگی بکریتە کولتوور.

وڵاتگەل تۆتالیتر لە مەنتەقە، جۆر ئێران، تورکیە، سووریە، عەرەبستان سعودیە و فرە وڵاتتر لەی مەنتەقە تا ئیسە نەتوانستە ڕفورم وە نەفع پرۆسەیَ وە دمۆکراتی کردن جامعە بکەن و کۆمەک وە پرۆسەی دموکرتیزاسیون لەی مەنتەقە بکەن. مۆتەسفانە سەرکۆت وخەفقان و ناعەداڵەتی سیاسی، ئقتسادی، فەرهەنگی و ئجتماعی و زندانی و ئعدامکردن دگرئەندیشان و مونتقدان بیەسە متودێک ئەڕا مانەوەیان لە دەسەڵات.

لەی وڵاتەیلە یا لە مەنتەقەیَ خاوەرمیانە کە سەرکۆت و ئازار و نەوین دمۆکراسی و ڕەفایَ ئجتماعی تەنگ وەمەردم هەڵچنییەس، مەردم لە هەر فرسەتێک دەس وە شۆڕەش و قەیام دانەس، ئەما نەتوانستگە زمینەساز دمۆکراسی لە مەنتەقە بۆت. نموونەی فرە بارز و نزیک لە ئی حەقیقەتە، توانیەت ئشارە وە وەهار عەرەبی بکریەت، کە هەرچەند مەردم ئەڕا ئازادی و حقوق سیاسی و مەدەنی مۆبارزە کردن، ئەما دەسەڵات سیاسی قۆرخ کریا و وەهار عەرەبیچ باعس نەوی کە خاوەرمیانە بۆتە کۆمەڵگایەک مەدەنی کە ڕێز لە دموکراسی و دەساودەس دەسلات بگیریەت. مۆتەسفانە ماڵوێرانی و جەنگ و کوشت و کۆشتار بیە دەستاورد وەهار عەرەبی. ئیە نیشان دەێت کە کۆمەڵگای خاوەرمیانە هەنوز فرە لە مەقولەی دمۆکراسی دویرە و ساڵها نیاز وە فەرهەنگسازی و زەمینەسازی ئەڕا وەدمۆکراتیزاسیونکردن جامعە دێرێت.

باسکردن لەی حەقیقەتە لە سەر ئەساس موتالعەیَ ورد و دەقیق سازمان دمۆکراتیک یارسان، کە باوەڕ قویل وە دمۆکراسی دێرێت و باوەڕ دێریت دمۆکراسی خاسترین شکڵ و فورم زندگیکردنە کە تا ئیسە جامعەیَ بەشەری وەگەردی سازگار بیە و لەو وڵاتگەلە کە دمۆکراسی نسبی هەس پێشرەفت و ئەمنییەتیچ هەس. هەر لەی پرسپێکتیڤەو سازمان دمۆکراتیک یارسان مەوزەفە کە لە ئایندە لەی ڕابتە لە ناۆ خود نەهادگەل ئی سازمانە فەرهەنگسازی بکەێت و

زەمینە سازی ئەڕا وە نەهادینە کردن و پروسەیٚ وەکولتور کردن دموکراسی لە ناوٚ خود سدی و دویاتر لە ناوٚ جامعەیٚ یارسان، پروسەێک کە حەداقل لە کنگرە ٤یٚ سدی دەس وەپێ کردگە و ئی ڕەونده توانستگە خوشبەختانە و نەهادینە کردن ئورگانگەل سدی کومەک بکەێت.

مەردم یارسان، بەنا وە باوەرگەڵ ئەرزشی و دینی دێرینەیٚ، وە باوەڕ ئیمە پوتانسیەیل فرە زۆی قەبۆلکردن وە کولتوور کردن دموکراسی دێرن کە جێگای دڵخوشییە، لە عەین وەخت سدی بایەد لەی ڕابتە زیاتر ئنرژی سەرف بکەێت تا جامعە لە دەوران تەهەوەڵاتدا ئامادەگی زیاتر داشتوون.

ئێران

سیاسەت خارجی ئێران

سیاسەت خارجی وڵاتان بەرحەسب بەرژەوەندەییە باڵاکان و مەسڵەحەت مللی لە گشت بۆارەکان، ئقتسادی، فەرهەنگی، سیاسی و ئەمنییەت مللی پایەگۆزاری کریەت. لە عورف دیپلوماتیک و سیاست ناوٚدەوڵەتی یەک سری کۆد شناختە شدە وجود دێرێت کە نەوعێک خەت قەرمز تێتە حەساوٚ و ڕد بین وەلیٚ شایەد ئەمنییەت و مەسڵەحەت وڵات بخەێتە خەتەر. لە عەین وەخت، بەنا وە مەسڵەحەت ملی وڵات سیاسەت خارجی و داخلی، هەرچەند فرە لە یەک جیاوازن، ئەما بێشک لە سەر یەکتر تاسیر گۆزارن.

جمهوری ئسلامی ئێران، هەر لە ئەوایل ئنقلاب و دویای هاتنە سەرکاریٚ، سیاسەت سادر کردن ئنقلاب ئسلامی وە وڵاتگەل تر و نمایندەگی جەهان ئسلام و مەخسوسەن ئسلام شیعە مزهەب پەێرەوی کردگەس و یەکیک لەو وڵاتگەلەسە کە سیاسەت خارجی وە شوعار لە ناوٚ بردن ئسرائیل وە چرین ئامریکا وە شەیتان گەورە و ئستکبار جەهانی مەسڵەحەت ملی ئێران لەی ٤ دەهە خستگەسە خەتەرو و ئیسەیچ مەردم ئێران باج ئی سیاسەت فوقالعادە ئشتباێ جمهوری ئسلامی ئێرانە دەێتوە. تەریک خستن جامعەی ئێران لە جامعەیٚ جەهانی و مەخسوسەن جامعەیٚ جەهانی و غەربی و تەحریم ئقتسادی لە سەر ئێران لە زیانبارتەرین سیاسەتە خارجییەکان جمهوری ئسلامی بیە.

پشتیوانی و هاوٚکاری مادی و مەعنەوی موستەقیم جمهوری ئسلامی لە گروە ئیسلامیە توندڕەوەکان، جۆر حزب‌الله لبنان، حەماس فەلەستین، حوسییەکان یەمەن وانصارالاسلام و دەخاڵەت مۆستەقیم لە وڵاتگەل مەنتقە باعس تیرەیی ڕەوابت ئێران وە گەرد دونیای عەرب بیە و وڵاتگەل عەرەبی جۆر تەهدید و خەتەر ئەڕا سەر ئەمنییەت مللی خوەیان سەێریٚ کەن. ئی سیاسەتە، نەوعێک لە یاغیگەری جمهوری ئسلامی ئێران لە سیاسەت وە ڕەوابت بینالملل نیشان دەێت، کە بێجگە زیان وە مەسڵەحەت و مۆنفەعەت نەتەوەیی ئێران هیچێکترەک لەلیٚ سەوز ناوٚت. سیاسەت خارجی جمهوری ئسلامی ئێران لە مەنتقەیٚ خاوەرمیانە ها لە خدمت بێسوبات کردن مەنتقە، چوین بیین وڵاتگەل قودرەتمند، کە لە

سوبات سیاسی، ئقتسادی و ئەمنییەتی بەرخوردار بن مەوقعییەت مانۆڕداین جمهوری ئسلامی لە مەنتەقە خەێتە خەتەر و ناتوانێت وە مەیل خوەێ هەرچێ بتوایت بکەێت.

حکومەت تۆتالیتر سوریە وە ریس‌جمهوری بەشار ئەسەد، کە کریەت وە یەکیک لە گەوەر دیکتاتورەکان سەردەم خوەێ ناو وە لێ بوریەت، دەسێ وە خوین دەیان هەزار ئنسان بێگونا قرمەزە و لە سەتح بین‌المللی منزویترین وڵات دونیاس، ئەما جمهوری ئسلامی ئێران ملیاردها پویل مەردم ئێران لەی جەنگە وە خاتر مانەوەی بەشار ئەسەد هاوپەیمان خەرج و وە دەیان نەفەر لە سەرباز و پاسدار و مەردم ئێرانی کردگەسە قوربانی سیاسەتە قەڵەتەکانێ و لەتمە لە ئعتبار و پرستیژ ئێران، جۆر وڵاتێک لە جامعەێ جەهانی داگە.

هەڵبەت ئێران، تەنیا وە سیاسەت سادر کردن ئنقلاب ئسلامی و دروس کردن گروگەل وابەستە وە سیاسەتەکان خوەێ و دەخاڵەت کردن لە کارو بار وڵاتانتر کەفایەت نەکردگە، بەڵکە لە یەک دەیەی ئاخرا فرە وە جدی تەمام تەڵاش خوەێ وە خەرج دا، تا لە ڕوی نزامییوە جور وڵاتێک خاوەن قودرەت تایید وسەێر بکرییەت.

سیاسەت ئوتومی ئێران و توافقننامە برجام و لغو یەتەرەفەێ توافقنامە برجام لە لایەن ئامریکا

جمهوری ئسلامی ئێران لە تویل عومرێ تا ئیسە تەمام تەڵاش کردگە خوەێ جۆر بازیگەرێک قودرەتمەن وە جەهانیان بناسێت و ئەڕا کەسب کردن ئی هەوییەتە زیاتر لە یە دەەس وە خاتر مەسەڵە و بەرنامەێ ئوتومی سەرمایە و مەسڵەحەت ملی مەردم ئێران خستگەسە خەتەر. وڵات ئسرائیل، وڵاتگەل عەرەبی، مەخسوسەن عەرەبستان سعودی و وڵاتگەل غەربی وە ڕەهبەری ئامریکا و جامعەی جەهانی ئێران ئوتومی وە خەتەر ئەڕا ئەمنییەت مللی مەنتەقە و جەهان و مەخسوسەن ئسرائیل زانێنەێ. لەی پرسپکتیڤوە جامعەێ جەهانی، مەخسوسەن ئامریکا و ئسرائیل فرەجار ئێران تەهدید کردنە و کەن کە ئێران ئوتومی هەرگز قەبول نەێرن حەتا ئەگەر کار بڕەسێتە دەخاڵەت نزامی و وێران کردن نەێرۆگاگەل ئوتومی ئێران. هەڵبەت جمهوری ئسلامی ئێران لە کەمڕەنگ کردن پرسە داخلییەکان وە بەهانەێ تەهاجم غەربی و بەرنامەێ وڵاتگەل ئامریکا و ئسرائیل زد ئێران فرە مەهارەت دێرێت و لەی ڕابتە توانستگە دمۆکراسیخوازی مەردم ئێران و حقوق ئنسانی و سیاسی و مەدەنی مردم پایماڵ بکەێت. وە فریودان ملیاردها ملیارد دولار، کە کریا وڵات ئێران لە ڕوی ئقتسادی و ڕەفای ئجتماعی وپێ بنیات بنریەت، ئەما جمهوری ئسلامی وە ژست ملی وە بەهانەی ئستقلال ملی لە کیسەێ مەردم ئێران سەرف مەسەڵەێ ئوتومی کرد کە بێجگە لە مەنزەوی کردن ئێران لە جامعەێ جەهانی، تەهریم ئقتسادی، لە دەس داین ملیاردها دولار و هەزاران فرسەت کاری و نائەمن کردن و میلیتاریزە کردن مەنتەقە هیچ سودێک ئەڕا مەردم و وڵات ئێران نەیاشتگەس.

له دەوران دەوڵەت ئاغای حەسەن ڕوحانی، جمهوری ئسلامی له موقابڵ جامعەی جەهانی مەجبور کریا که دەس له بەرنامەێ ئوتومی خوەێ هەڵگری و تەلاش بکەێت بایتوه ناو کومەڵگای ناونەتەوەی. دویای ئمزای برجام، تەهریمەکان کەم و زیاگ له سەر ئێران هەڵگریا و زەمینەێ هاتن ئێران وه ناو بازارەکان جەهان دروس کریا و جامعەی بەین‌المللی فره ئومێدوار بی که دەسهەڵگرتن جمهوری ئسلامی له بەرنامەێ ئوتومی کومەک وه سوبات و ئەمنییەت مەنتەقه و جەهان بکەێت و ئێران وەرەو دموکراتیزاسیون بوق بێیەت.

ماجراجوی سیاسی و بەرنامەێ مویشەکی ڕژیم، ئامریکا وادار کرد که یکجانبه له توافقنامه برجام بایته دەیشت و له جاران زیاتر دواره ئێران بخەێطه ژێر فشار پشتشکن تەحریم ئقتسادی و داوای توافقنامەێکتر بکەیت که وه نەزەر ئامریکا بەرنامەی نزامی رژیم محدود بکەیت.

سازمان دموکراتیک یارسان له بایاننامەێ خوەێ قەبلەن له ولا ناین بەرنامەێ ئوتومی و بەرگەشت ئێران وه جامعەێ جەهانی ئستقباڵ کرد و ئومێدوار بی که وەزعییەت تازەێک له ئێران له رابته وه له وەرچەوگرتن حەق و حقوق و ئازادییه ئەساسییەکان مەردم ئێران بایته پێش و وزعییەت ڕەفایی مەردم خاستر بکریەت. مۆتەسفانه دویای چەند ساڵ وه سەر توافقنامەێ برجام، هەنوز سەرکوب، ئعدام، بێکاری، فەقر ونەداری داد کەێت.

سازمان دموکراتیک یارسان باوەڕ دێریێت، که ئێران جور بەقیەی ولاتەکان دونیا حەق دێرێت خوەێ جور نەتەوه و ولاتێک موستەقڵ تەسمیم له سەر بەرژەوەندی و پروژەکان خوەێ بگرێت. ئەما بەنا وه مەنشورگەل قەدەغه کردن ئەسلاگەل کومەڵکوژ ، ئێران بایەد جور جامعەێ جەهانی بود و هیچ دەلیلێک ناوینیم که ئێران ملیاردها ملیارد دولار له جێ ڕەفا و ئاسایش و پێشرەفت جامعه و دویری کردن له جامعەێ ناونەتەوەی خەرج مەسەلەێ ئوتومی بکەێت که نەک هەر قابل قەبول جامعەی جەهانی نیه، بەڵکه هیچ له مونفەعەت ئقتسادی و روابت بین‌المللی ئێرانیچ نیه.

سیاسەت داخلی ئێران

جمهوری ئسلامی ئێران له سەر بنەمای ئیدئولوژی مذهبی یا ئسلام شیعەمذهب وه نەهاد وەلایەت فەقی له ئێران دامەزریاس و سیاسەت داخلیچی کەم تا زیاگ له سەر ئی ڕێبازه ئستواره. سیستم ولات فرەکونەپارێز و زد دموکراسی و ئازادییه بنچینەییەکان و هەوڵدانه ئەڕا مەهار کردن کومەڵگا وەختار ئدامه داین وه دەسەڵات سیاسی خوەیان. جمهوری ئسلامی ئێران له مودەت ٤٠ساڵ عوٚمرێ، ولات وەرەو دویاکەفتگی، فەقر ونەداری، اعتیاد، فرار مەغزەکان ئەڕا دەروەێ ولات، وه کویله کردن ژن، میلیتاریزه کردن مەملەکەت و وێران کردن ژێر بەنای ئقتسادی ولات و مەنزوی کردن ئێران له سەتح ناونەتەوەیی بوق داگه. باسکردن له سەر تەمام وردەکاریەکان سیاسەت جمهوری ئسلامی ئێران له داخل ولات، له توانای ئی ڕاپورته نیه،

هەر وەی خاترە تەلاش کریەت تا فرە کۆتا ئشارە وە خاڵگەلێک مۆهم لە دیدگای ئی ڕاپورتوە بکریەت:

وەزعییەتی ئقتسادی ئێران

لە کەس شاراوە نیە کە ئێران لە فرە باروە هەم دەوڵەمەنە و هەمیچ توانێ خودکفا بود، ئەما موتەسفانە بەر ئەسەر سیاسەتە قەڵەتەکان حکومەت جمهوری ئسلامی، وڵات ئێران سەرەڕای داشتن سامان و سروەت تەبیعی جوور نەفت و گاز و بەرهەمگەل کشاوەرزی و نەیرۆ کار تا ئیسە وابستە وە واردات خارجیە و ناتوانێت لە بار سادراتەوە خوەێ بخەێتە بازنەێ ڕەقابەت وە گەرد وڵاتەکانترا. لە مەنتق ئقتسادی باوە، کە ئقتسادێک وە قودرەت لازمە سادراتێ لە وارداتێ بێشتر بود، تا بتوانێت لە بازاڕەکان دۆنیا تاسیر گوزار و وە نەفع وڵات مەوقعییەت و ئعتبار ئقسادی خوەێ موهەکەم بکەێت. مەعمولەن هەر وەخت وەزعییەت ئقتسادی وڵاتێک ڕوی لە گەشە و مەوەفقییەتە، بازاڕ عەرزەێ کار فرەترە لە تەقازای کار، یا لانێکەم مەوقعییەت کاری فرە موسبەت و ڕەونەقدارترە. ئەما تبق ئامارە ڕەسمییەکان خود جمهوری ئسلامی ئێران لە بەین ١٠ تا ١٥ ملیون نەفەر لە ئێران بێکارە. هەرچەند لە فەر هاڵا ئامارەکان جمهوری ئسلامی ئێران ناتوانی جێ متمانە بود، چوین هیچوەخت جمهوری ئسلامی لە رابتە وە ئقتساد و وەزعییەت مردم شەفاف نەویە، هەروەی خاترە فرە سەخت وە نەزەر تێت بتوانیەت لەی ڕابتە ئامار دەقیقێک ئرائە بێریەت. ئەما وەزعییەت ڕوی لە خراوی و ئعتراز و ناڵەێ مەردم لە وەزعییەت گرانی، بێکاری و نەوین ڕەفاێ ئجتماعی و کۆچ دەسەجمعی مەردم ئێرانی ئی ڕاسیە سابت کەن کە جمهوری ئسلامی ئێران لە سیاسەت ئقتسادی و ئاسان کردن مەوقعییەت کاری و خوەشگوزەرانی مردم شکستخواردگە و وڵات وەرەو دویاکەفتگی ئقتسادی و فرهەنگی بردگە. ئێران تا زمانێ ئامریکا لە برجام بی و بەرئەسەر کرانەوەی بازارە ناوێنەتەویەکان و ئازادکردن فرەێک لە پویلە بلۆک کریاکان مردم ئێران لە بانکە جەهانیەکان و فروش نەفت زیاتر، ئەما حکومەت ئێران هەنوز نەتوانستگە تاسیر موسبەت لە سەر گوزەران و وەزعییەت ماڵی مەردم کەم دەرامەد جامعە هویچ تەغیری نەکرد.

وە باوەڕ سازمان دمۆکراتیک یارسان، تەمام ئی ناعەداڵەتی، نەوین ڕەفای ئجتماعی، ڕمیان ژێر بەنای ئقتسادی و گرانی و بێکاری ناشی لە سیاسەتە ئشتبا و فەساد جمهوری ئسلامیە و حکومەت مەلاکان بەرپرسیار ئەوڵن لەی وەزعییەتە. هەڵبەتە جمهوری ئسلامی ئێران خوەیان خودئاگا خوازیار و درۆسکەر ئی وەزعییەت سخت و مەینەتبارەنە، تا مەردم وە کیشە و گرفت ڕۆژانەێ خوەیان خەریک و سەرگەرم بکەن و کەمتر لە فکر ئایندەێ وڵات و باوەتگەل سیاسی بون. جمهوری ئسلامی ئەرا ئدامەێ دەسەڵات خوەێ لە کۆنتێکست سیاسی لە ئدامەی هەمچین وەزعییەتێک لە گشت کەس سوودمەنترە. ئەما اعترازات مردم ایران نیشاندەر ئی حەقیقەتەسە کە مردم لە خطوط اسلی سیاسی و اقتصادی نضام جمهوری اسلامی عبور کردگە. سازمان دمکراتیک یارسان باوەڕ دێریت، کە ترس مردم ئێران لە وەحشیگەریەکان رژیم ئسلامی شکیاس و هەر دەم و هەر سەعات دەنگە اعترازیە سازماندەهی شدە و غێر سازماندەهی شدە توانێت بەرز وە بود وە ئی ڕەوندە تا دروسکردن تغییرات ئەدامە دێرێت.

فەزای سیاسی و جۆنبش مەدەنی لە ئێران

هەرچەند ئێران ڕوی وە دۆنیای خارج و لە تئوری یەک سری لە پرنسیپە ئەساسییەکان و ئەسڵەکان پایەگەل دمۆکراسی، جۆر هەر چوار ساڵ ئنتخابات ئەڕا ریس جمهوری، انتخاب مجلس، "قوه قضایه، مقننه، و مجریه" رعایەت کەێت، ئەما لە حەقیقەت ئیانە تەنیا ئەڕا ئدامه وە حەیات نزام جمهوری ئسلامیه و تەنیا کەسانێک لە دەسەڵات و لە سیستم حکومەتداری ئێران جێێ بوتوە کە دسنیاشاندەی خود ڕەهبر و پابەند وە تەمام موعیار و خواستەکان وڵایەت فقی و بیت ڕەهبەریە، لە غەێر ئی سوورەتە ئەسەڵەن وە قودرەت ڕەسین لە نزام وڵایەت فەقی مەهاڵە.

هەرچەند فرە جار وە ڕواڵەت کرانەوێک لە ناو جمهوری ئسلامی دروسکریەت و دەسەێ ڕفورمخواز کە خۆەیان وە پاسدار قانون ئەساسی جمهوری ئسلامی و وڵایەت فەقی زانن، ئەما سەرەڕای تەمام سەختگیری و گردن و زندانی کردن و ئعدام و ئەشکەنجە، بازهم مەردم موعتەرز و موخالف فرە جار موستقەڵ و فرەجاریچ وە بەهانەێ پشتگیری لە ڕفورمیستەکان ناو جمهوری ئسلامی ئێران دەنگ ئعتراز خوەیان بەرز وەکەن و لە وەزعییەت مەوجود ناڕازین.

تەزاهورات و ناڕازیەتیەکان فرەێک لە مەردم ئێران ئی حەقیقەتەسە کە مەردم لە وەزعییەت ئیسە ناڕازیە و عەمەڵەن خوازیار گوران بنەڕەتی و ئازادی بێشترن.

مۆتەسفانە چە لە ناو ئێران و چە لە داخڵ وڵات ئۆپوزیسونێک موتەهد و منسەجم نیە کە ڕەهبەری موج ناڕازیەتی مەردم ئێران بکەێت. برێک لە ئۆپوزیسیون ئەسڵەن باوەڕ وە گوران لە ناو جمهوری ئسلامی ئێران وە باڵ ڕفورمخوازیچوە نەێرن (ئیانە بێشتر لە خارج ئێران مۆبارزە کەن) و برێکیچ باوەڕ دێرن کە باتەوەجە وە ئیجاد وەحشەت و توندو تێژی و سەرکۆب ناڕازیان و دەگرئەندیشان و میلیتاریزە و پولیسی کردن وڵات، ئەما هەنوز مەردم تەلاش کەێت تا لەڕێگای جونبشگەل مەدەنی و مردمی لە هەوڵ و هەوش ئسڵاحات تەغەیراتیک لە ئێران دروس بکەن.

سازمان دمۆکراتیک یارسان باوەڕ دێرێت، باڵ ڕفورمخواز و مەحافزەکاران هەردوکیان ڕوی یە سکەن و هەردۆکیان هەر وە یەک ئەندازە باوەڕ وە ئەرزشەکان ڕژیم ولایەتی فەقی دێرن. هەردک لا پابەند وە قانون ئەساسی، پابەند وە ڕەهبەریەت و وڵایەت مطلقه فقی، پابەند وە سیاسەت حفز نزام ئەرزشی جمهوری ئسلامین. هەڵبەت، ئی حەقیقەتە ناتوانییەت ئنکار بکریەت، کە لە دەوران وە ناو ڕفورمیستەکان کە ئیسە دەسەڵات فرەکیچ لە ئێران دێرن، لە ژێر فشار ئقشار جامعەێ ئێران برێک ئازادی و واز بین فەزای حەرکەت و جونبشگەل مەدەنی زیاتربیەس. ئەما ئیە لەی حەقیقەتە کەم ناکەێتوە، کە ئسلاحتەڵبان تا ئیسە کە ساڵهاێ فرەێکیچ لە دەسەڵات بینە، نەتوانستنە تەغییرات بونیادین لە ساختار جمهوری ئسلامی وە وجود بارن.

سدی باوەڕ دێرێت، تا ئسلاحات لە قانون ئەساسی نەکریەت و کۆتایی و حکم متلقەێ نمایندەی خوا لە سەر زەوی نائێت، مەحاڵە تەغییرات بونیادین لە سیستم جمهوری ئسلامی وە وجود بایت. لە عەین وەخت پرش و بڵاوی

ئوپوزیسیون ئێرانی و نەیاشتن بەرنامەیک هاوبەش و ڕوشن عومر ئی نزامە زیاتر کەیت و لە ڕاسیا ئی پرش و بڵاوی ئوپوزیسیون ئێرانیە یەکیکە لە فاکتەرە ئەسڵییەکان مانەوەی نزام وەلایەت فەقی ئێران لە دەسەڵات.

کوردستان

نەتەوەی کورد یەکیک لە گەورەترین نەتەوەکان خاورمەیانەس و توانیم لە کنار مسر، یونان، ژاپن و چین وەک نەتەوەیک هەزارەی ناو لە لی بویمن. نەتەوەی کورد لە سەر بناخەی ئامارە قەیر ڕەسمیەکان تەقریبەن ٤٠ ملیون نەفرە کە لە دویای دەوران حکومەت ماد تا ئیسە بدون دەوڵەت مەنیە. لە دەوران هوخامەنشی تا ئیسە قەیام وە ڕاپەڕین ئەڕا دوارە وە دەس هاوردن قودرەت سیاسی لە سەرزمین و ئاو خاک ماد قدیم وە کوردستان تازە ئەدامە دیریت. کورد با وجود ئەوە کە دی نەتوانست دەوڵەت گەورە وە موقتەدری وەک دەروان حکومەت دیاکو وە هوخشترە داشتویت، ئەما وە خاتر تأثیرات ١٥٠ ساڵەی حکومەتیان ، هوخامەنشیەکان پارس مەجبور بین کەمیک لە قودرەت سەراسەری شەریکیان بکەن وە لەخودمختاری (نزام ساتراپی) بیشتریک بەرخوردار بن. کوردستان وەک خاک، نەتەوە، فەرهەنگ وە قودرەت سیاسی تا زەمان دابەش کردنی لە دویای شەڕ چاڵدران چوراچو مەوجودیەت خوی حفز کردێوی. ئیمە توانیم بویشیمن کە خاک کوردستان یا ماد قەدیم لە تەرف پارسەکان داگیر کریا وە لە جەنگ چاڵدران بەشەکانتر خاک و نەتوەی کورد کە لە ئەشقاڵ پارسەکان بی لە داییک خوی دابڕیا وە ئییە زەمینەی سرکوت کردن جوڵانەوە کوردەکان لە تەمام بەشەکان کوردستان ئاسان کرد. تا ئیمرۆژ عقل سیاسی وە ئستراتژی نەتەوەی کورد لە لەهاز فەلسەفی وە نەزەری نەتوانستیە خوی تاریف بکەیت، بەڵکو کار سیاسی وە نەتەوەیی لە سەر بناخەی مەنافە و مەسڵەحەت حزبی و ئیدولوژیکی دارشیایە.

کوردستان عراق

نەتەوەی کورد لە ئی بەشە لە کوردستان لە وەسەت ساڵەکان ٩٠وە تا ئیسە لە ڕێ حزبە سیاسیەکان، خوی لە بار سیاسی و ئداری مودیریەت کردێە. کوردەکان توانستن لە دویای لا بردن نزام بعث وە خاتر داشتن کەرسەێ سیاسی یانی حزب و ڕیکخراو، لە تەرسیم کردن سیمای تازەی سیاسی عراق نەقش خویان بازی بکەن. نەزام سیاسی لە عراق لە سەر ئەساس جیاوازی دینی و نەتەوەی دارشیا کە لە نەتیجەدا فاسلە فکری، سیاسی وە فەرهەنگی دروست کرد کە چەنە نەوبەت عراق وارد فاز شەر سکتاریستی کردێە.

تحلیلی که له گوزارش کمیته مرکزی ارا کنگره ۳ی له مورد کوردستان عراق، واقعیات خوەێ له شکسست سیاسی و نزامی حکومت هەریم له رابته وه کرکوک و مەناتقەکانتر کردستان عراق نیشان دەێ. هەر وەی خاتره وه دروسی زانیم که ئەو تحلیله که وه باوەڕ ئیمه هنوز خاسیەت خوەی له دەس نەیاس وه یادتان باریم:

"حکومەت بەصطلاح "هەریم" تا قەبڵ له هاتن داعش توانستیو له بازیک زمینه کەمیک روشد بکەیت، ئەما فساد ئداری و سیاسی وه سوء مودیریەت ئقتسادی، قەیران و ئاسیبێل کومەڵایەتی فرەیک وه وجود هاوردیو. حکومەت هەریم تا ئیسه نەتوانسیێه روابت ئداری و سیاسی خوی له سەر بناخەی قانون ئەساسی عراق فدرال تاریف بکەیت، یانی تاریف حدود ئختیارات حکومەت هەریم نه له تەرەف حکومەت مەرکەزی ڕوشنه نه له تەرەف حکومەت هەریم. تەمام ڕەفتار وه هەڵسوکەفت حکومت هەریم جور حکومەت له ناو حکومەت یان حکومەت له "سایەڕ"ه.

حکومەت هەریم ئەگەر خوی وه دموکرات بزانی وه علەت له دەس داپین "شنگال" وه تاتیل کردن "پارڵمان" دو شکەست ئستراتژی خواردێه. نەیاشتن ئەرتش موشتەرک وه نەیاشتن دەرک موشتەرک له قەوارەی سیاسی وڵات جارێکتر سایەێ سیەیی قوروانی کردن مەنافەی کەڵان نەتەوەی کورد له ئی بەشە خوی داخستیسە سەر نەتەوەکەمان. وه دەلیل پاوانخوازی وه هەرزەێ سیاسی ئەحزاب کوردی له ئی بەشە حکومەت هەریم خاون سیاسەتێک مەشروع و قانونی نییه. ئیه ڕوانگەی سیاسی هولیر و سلیمانیه که دونیای خارج وه گەردیه بایەد کار دیپلوماسی بکەیت. هەرچەند ئامریکا و وڵاتەکان ڕوژئاوا سیاست وه دیپلوماسی تازیەک نسبەت وه گەرد کورد له ئی بەشە وه خاتر هەل و مەرج تازه گردنەسە وەر، ئەما ئیران و تورکیا بیشتر وەک مەیدانیک ئەرا وەدی هاوردن سیاسەتەکان خویان کەڵک له لی وەر گرن وه وەک کەرەسە زد وه جم و جویله سیاسیه کان کورد له سوریه و ئیران و تورکیه ئستفاده له لی کەن.

له بوعد نەتەوه سازی وه هوشیاری نەتەوەیی حکومەت هەریم هویچ بەرنامه وه سیاسەتێک موشەخەس وه هەدەفمەند نەیریت. نەتەوەگەرایی فەقەت بیشتر له قاڵب جل و بەرگ کوردی وه حزبایەتی قابڵ تاریفه. ئەندیشه و عەقڵ نەتەوەی بویچکترین ڕوشد نەیاشتیه. دەزگای حکومەتی وه داشتن ئی هەمکه سەرمایەی تبلیغاتی و ئاموزشی وه ئقتسادیه نەتوانسگەه گامیک ئەڕا هوشیاری نەتەوەی، دموکراسی ساختاری وه داشتن نەهادێل موستەقل ئداری وه سیاسی هەڵگری.

حکومەت هەریم له تویل عومر حکومەتداری خوەی تا ئیسه نەتوانستگه سیستم وەڕێوەبەری و دەسڵات سیاسی خوەێ نەهادینه بکەێت و له نەوین حکومەتێک نیشتمانی وڵات له فوقدان قانون ئەساسی ڕەنجبەێت. له عەین وخت حکومەت ئدعا دێرێت، که دمۆکراسی و حقوق بەرابەری و جیایی دین له دەوڵەت له کۆردستان حاکمه. ئەما حەقیقەت ئیەسه که وەڕێوەبردن سیستم سیاسی وڵات و له ژێر هژمونی دینێک موشەخەس و نەیاشتن قانونێک سکۆلار ناتوانێت کۆمەڵگای کۆردستان دمۆکراتیزه بکەێت و حەق و حقوق کەمه ئاینییەکانتر فره ڕاحتتر و له چوار چۆ قانون توانیەت پاێماڵ

بکریەت. موتاسفانە کومەڵگای کاکەیی لە دەوارن ٢٨ سالەی حکومەتداری کوردی لە حەریم کوردستان تا ئیسە لە حەق و حقوق سیاسی خویان بێبەشن.

سدی باوەڕ دێرێت کە ڕعایەت کردن حەق و حقوق تەمام چینەکان کۆمەڵگا، تەنیا لە ڕێگای کۆلتور دموکراسی و جیایی کامڵ دین لە دەوڵەت و سابت کردن حقوق شەهروەندی لە قانون ئەساسی پیادە کریەت."

با توجە وە تەحلیل فەوق کە وخدمەتتان ڕەسی، موتەسفانە ڕەهبەران سیاسی لە هەرێم کوردستان نەک هەر محاسبەێک دەقیق ئەڕا پشتیبانی بیناللملی لە پروسەێ رفراندوم نەیاشتن، بەڵکە نەوین اعتماد لە ناو خود بنەماڵەێ سیاسی هەریم یەکیک لە عوامل شکست رفراندوم بی. شکست رفراندوم بیە باعس لە دەس داین قودرت سیاسی و نزامی حکومت هەریم و لە دەس دان زیاتر 50 درسەد خاک کە مەناتق ئستراتژیک اقتسادی، نزامی و سیاسی لە خوەێ گرێ. ئەما ئیە تەنیا شکست سیاسی نەوی، بەڵکە شکستیک گەورێ نەتەوەی کە کوردستان عراق و کورد وە گشتی لە بار ئەحساسات ملیوە زامدار کرد.

کوردستان سوریە

مقاومەت دلیرانەی ڕۆڵەکان کوبانی و عفرین ویرو و زمین جهان لە مورد کورد گوران. کوردەکان سوریە توانستنە وە هەڵوژاردن سیاسەتیک " دولا" مەوقعیەت برتر خویان لە ئاڵ و گورەکان تازەی سوریە حفز کەن. کوردەکان سوریە خاون ئەو بەشە لە خاک کوردستانن کە لە بار ئستراتژی وە ژئوپۆلیتیک توانیت تەمام کوردستان تەبدیل بەکەیتە وەزیەتیکی سیاسی ، نزامی و ئقتسادی کە زل زوردارەکان لە موحاسبات ئستراتژی خویان ئەهمیەت ئەڕای داینن. ئعلام کردن "فدراسیون شمال سوریە- ڕوژئاوا) نوقتە عەتفیک لە سیاست نوین کوردییە. لە ئی فدراسیونە حق و حقوق تەمام دین و مەذهەب و نەتەوەکان لە وەر چەو گرێایە. نزام کانتونی شرایەت ڕەوەند دموکراتیزاسیون لە خواوروە ئەڕا بان - بەر خەلاف دموکراسی سەنترال وە ئلیت- فورسەت بازی کردن نەقش وە ئەنجام داین وەزیفە و مەسولیەت ئەڕا تاک فەراهم کردیە. موتئسفانە تا ئیسە گەورە زوردارەکان ڕوی خوش وە ئیە نیشان نەیانە وە ئیە خوی توانیت بەهانە بیتە دەس اردوگای ئسلام سیاسی، حکومەت بعث وە ترکیە کە موزاهمەت جدی ئەڕاێ دروس بکەن.

تورکیە هەر لە روژەکان ئەوەل تاسیس کانتونەکان ڕوژئاوا لە ژێر ناو موبارزە برزد تروریزم و پەکەکە وە گەرد تەمام دەستاوەردەکان ڕوژئاوا موخالف و دوژمنی کردگە. تورکیە هەم لە بار تاریخیوە وە عنوان وڵاتیک کە لە سەر ئەساس و پرنسیپ دولت/ ملت تاسیس بیەس وە گەرد فدراسیون روژئاوا موخالفە، هەمیچ لە بار نەتەوەییوە هیچوەخت حازر وە

تەحمولکردن موفقیت و کیانێک موستەقل کوردی نەویەس، کە توانیەت ئشارە وە دوژمنایەتیان وە گەرد رفراندوم کوردستان عراق کرد. بازافە ئی دیدگا کە لەسەر کورد دێرێت، مەوقعییت استراتژیکی کوردستان ڕۆژئاوا ئەرای ئەهمییەت دێرێت. هەروەی خاترە کارزار نزامی علیە کوردەکان خستگەسە ڕێ.

لە دیدگای رئاڵ پولیتیک بدون مشارکت کوردەکان لە ڕاویژ و پەیا کردن ڕێگا چارە ئەڕا دویا هاوردن وە جەنگ داخلی سوریە قەیر مومکنە، ئەما ڕەسین وە ڕێگا چارە بدون ئەوان توانیت وەزیەت کورد بەخیتە خەتەر وە کورردیچ مەجبورە لە وەرانورەی مەوزە بگریت. ئەما جی شک نییە کە مەوقعیەت کورد لە سوریە نسبەت وە گوزەشتە فرە خاسترە وە کورد لە سوریە وارد فاز تازەێک لە موبارزەی سیاسی بیە و لە ئاڵ و گوڕەکان جی و نەقش خوی دێرێت.

کوردستان تورکیە

فرە لە ئاکتورە مەنتەقی و جەهانییەکان ئومید ئەوە داشتن کە موزاکرات اسلو وە موزاکرات موستقیم وە گرد ئمرالی بتوانت مەسئەڵەی کورد لە تورکیە وە شیوەی موسالمەت ئامیز هەل بکەیت.
کورد لە تورکیە لە جەریان ه.د.پ توانستێە وارد موبازەی دموکراتیک وە پارلمانی بوتن. نەتایج ئنتخابت پارلمان و شارداریەکان نیشان دا کە تا چە اندازە نەتەوەی کورد لە بار سیاسی و ئاگاهی نەتەوەی هوشیار بیەس. ه.د.پ وەک جەریانیک سیاسی وە وەک ئاکتوریک دموکراتیک لە ناو کومەڵگای تورکیە و جامەی جهانی بیسە خاون مقبولیەت و مشروعیەت ئەڕا دموکراتیزاسیون ترکیە. ئەما زل زوردارەکان، مخسوسەن ئامریکا، ناتوانن لە سیاسەت خویان نسبەت وە ڕەفتار حکومەت تورکیە کە خاون ۲ مین ئەرتش ناتوە وە لە بار ژئوپولیتیک لە نوقتەێک حساس قەرار گردیە سیاسەتیک ڕوشن وە هاولف وە گەرد فشارە اعمال بکەن.

ئعلام کردن شەر تمام عیار زد وە پ.ک.ک وە نەتەوەی کورد وە لغو کردن مصونیت پارلمانی پارلمانترە کوردەکان و زندانی کردنیان جاریکێتر خوین، ئەسر، کوشتن و برێن ڕوڵە فەداکارەکان ئی بەشە لە نەتەوەی کورد لە تەرف نزام حاکم وە ریبەری آ.ك.پ ئاسان کەیت. جامەی جهانییچ ئەو جورە بویشید شایەد و بایەد عکسل العمل ڕوشن نەگردێە. ڕوژئاوایەکان فعلا جارو بار داوای حل کردن موشکلاتەکان لە ڕێگای موسلمت آمیز و داوای خویشتنداری لە تورکیە کەن.

ئیمرۆژ ناسیونالیسم پان ترکیسم هاودەس و هاوگام وە گەرد "امت گرایی" وە "عثمانیزم وە محور تورکیە " آ.ك.پ قەمە لە کەمەر ئەڕا برین و نابود کردن نەتەوەی کورد بەستەنە. ئەما خوشبەختانە نەتەوەی کورد با وجود فزای میلیتاریزەی شارەکانیان ئاگاهانە و هوشیارانە لە سەر حق و حقوق سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ئقتسادیان پا داگرتنە .

کوردستان ئێران

نەتەوەی کورد لە کوردستان ئێران لە زەمینەیل سیاسی، ئقتسادی و ئجتماعی روشد متفاوت وە قەیر مەوازن داشتیە. لە هەر کومەڵگاییک کە روشد لە ئی زەمینەێلە کە ناوبریان وەگەرد یەک نەچوتە پێش تەمام کومەڵگاە لە کولا روشد مەنفی دیریت.

بازار ئقتسادی داخلی کوردستان ئێران بدون پشتیوانی و بەرنامەرێزی دەوڵەتی لە حاڵەتیک ناجور قەرار گردێە. وە خاتر نەوین سەرمایەگوزاری وە بازار رەقابەتی ئقتساد بومی کوردستان وە سێەقەی سیاسەت ئقتسادی دەوڵەت نەفەس دەیت. ئی وەزیتە کاری کردیە کە مەوج مەوج لە جوانە کان کوردستان لە کرماشان، ئیلام و کوردستان وە ئەو باقی شارەکان کوردستان ڕوی کەنە شارە گەورە سەنعەتیەکان ئیران. بەخش کشاوورزی و دامداری کە کوڵەکەی ئقتساد ئی مەناتقەسە هەمرای وە شیوەی قەدیمی ئەنجام دریەت کە بیسە باعس ئەوە کە میزان تولیداتێ چەندان روشد نەکەیت.

وەز کومەڵایەتی نەتەوەی کورد وە دەلیل بیکاری، طەلاق، مەواد مخدر، خشونت وە زد ژن وە منال فرە خەراوە. ئیانە گشتیان دەلایل ئقتسادی وە شەرایەت حاکم لە ناو وڵات دیریت.

لە لایکتر دەسرەسی وە تکنولوژی ئتلاعاتی بەشیک لە نەتەوەکەمان هوشیار کردگە. تەماس وە گرد دونیای خارجە وە خەور داشتن لە ئاڵ و گورەکان دیدیان نسبەت وە کومەڵگای خویان گوڕانیە وە وارد جم و جویل سازمانی ئەڕا دروس کردن ئاڵ و گوڕ لە ناو کومەڵگاە کردیە. ئیمە ئیمرۆژ شایەتیم کە سازمانێل حقوق بەشری، ژن، محیط زیست وە ئەنجومەنێل فەرهنگی هیز تازەیک دانەسە کومەڵگای کوردی وە تا ئەندازەیک لە هوشیاری نەتەوەی وە فەرهەنگ مونحەسر وە خوی ئاشنای کردنە.

نەتەوەی کورد تا ئەورە کە ئەرای ئمکان داشتیە وە گەرد ئی رەژیمە موبارزە کردێە وە ئیە خوی نیشانەی هوشیاریە. مانگ نیە کە چاڵەکەوانیک کورد وە خاتر موبارزە ئەڕا وەدەس هاوردن حقوق نەتەوەی، زندانی، ممنوع‌الفعالیت یا لە سی دارە نەبریەت. لە ئی سەد ساڵ ئاخرە سەرهەڵدان فرەیک قومیاگە، ئەما فاقد عقڵ وە تئوری هویت سازی بیە.
جەریانات کوردی لە ئی بەخشە لە کوردستان نەتوانستنە تەمام پێکهاتەکان نەتەوەی کورد لە ئیردا جامعەشناسی بکەن

وه تاریف کردن نەتەوەی کورد لە ئیردا فقەت موستەقیم یا قەیر موستقیم لە سەر ئەساس زاراوەی "سورانی" و مەذهەب "سنی" وه جوقرافیای موکریان بیه. فره لە جەریانات کوردی تویش ئنشقاق بینه کە بیەسە جی نائومیدی ئەڕا فره کەس کە ها لە مەیدان تێکوشان. تەمام ئی ئنشقاقێل سەلیقەی، ڕەفتاری وه ئخلاقیه وه هویچکامیان ناتوانریەت وه پارادایمەگەل ئیدوئولوژی یا سیاسی تاریف کرد.

جەریانات کوردی ئەوقەره لە مەشروعیەت خویان لە دەس دانە کە وه چەنها بانگەواز نەتوەانستنه مەردوم لە پای سەندوق دەنگ دان بکیشنه دویا. ئیه نیشانەی ئەوسە کە ئی ئەحزابه تەماس جدی وه موستەقیم وه گەرد کومەڵگایه نەیرن وه یا ئەسڵەن نازانن کە داوخوازەکان ناڵ و گوڕ وه سەریان هاتێه وه فەردێک "اصلاح طلب" توانیت لە ئیان خاستر بەیانی بکەیت. وه داخوه وه خاتر فەرهەنگ تاریخی و ئجتماعی کومەڵگای کورد چەن گروه سەلفی وەک "مکتب قران" وه " جماعت دعوت و اصلاح" ناسنامەی نەتەوەی کورد خستنەسه ژیر فشار ناسنامەی " امت اسلامی" وه فره جوان ئاموزش دانە، کە خوەیان لە ناو فکر وپروەردەی داعشی پەیا کەن.

یارسان

جامعەیٚ یارسان لە خارج و داخڵ نسبەت وه حق و حقوق خویان هوشیار بینه. دروس کردن ئنجومەنێل فەرهەنگی وه سازمانیەل سیاسی نەقش گەورەیک لە خویناسین تاریخی، فەرهەنگی وه سیاسی تاک یارسانی داشتگه. ئەوه کە ئەفراد فەعال یارسانی لە خارج لە فورسەتەکان کار سازمانی ئستفاده کردن خوی بیه باعس ئەوه کە ئەفراد وه گرویٚەل یارسانی لە داخل دەرس و ئلهام لەلی وەربگرن وه ئەوانیچ با توجه وه شەرایەت خاس خویان دەس بینه کار سازمانی وه بسیچ کردن ئەفراد ئەدەبی، سیاسی، هونەری وه فەرهەنگی ناو کومەڵگای یارسان. جامەی مەدەنی یارسان وه تەرح کردن داواکاریگەل و خواستە فەرهەنگی، هویەتی و نەتەوەیەکان، نیشان دانە کە مردم یارسان نسبەت وه حەق و حقوق خوەیان ئاگادارن و فره بیشتر لە جاران فەعال و چالاک بینه. سازماندەهی کردن ڕیپوان و تەزاهورات لە دەر دەم و دەزگا دەوڵەتیەکان وه مجلس شورای اسلامی نیشاندەر ئەوسە کە جامعەیٚ یارسان لە بار کار سازمانی کار سازگەل خاس خوی پەیا کردیٚه وه لە ئەو زەمینە ها لە روشد بەردەوام. جامعەی یارسان لە داخڵ ئیران خوازیار متاڵبات نەتەوەیی وەک زوان کوردی و حەق و حقوق فرهنگی وەک وه ڕەسمییت ناسین دین یاری و هەڵگرتن تەبعیز و دوچەوکی لە سەر مەردم یارسان وه خاتر ئەوەی کە پێروان دین یارین.
جامەی یارسان وەک کومەڵگای ئیران و کوردستان لە ڕوابت و موناسبات مەنفی وه زد موتەرقی، عشیرەیی، سونەتی وه دینی ڕەنج بەیتن. لە کومەڵگای یارسان خاندان سادات هەمرای لە نفوذ اجتماعی، دینی و سیاسی خویان ئستفاده کەن. دیاره ئی خاندانە نەقش موسبەتی ئەڕا حەڵ کردن کیشەیٚ کومەڵایەتی دیرن وه ئیسەیچ وارد پشتیوانی لە جم و

جویلەکان "کار محیط زیست بینە". ئەما موتەسفانە لە فرە جی بینەسە کوسپ لە ڕی کار جامەی مەدەنی و فەعالین مدنی یارسان و لە مەسائل سیاسی، کە وەزیفەیَ ئەوان نیە دەخاڵەت بکەن. پەیڕەوی کردن مەردوم لە سادات یەک وەزیفەیَ دینیە نە یەک تەحوڵ ئجتماعی متەرەقی، یانی ئەفراد وە ئجتماعات یارسانی توانن لە یە داوخواز مەشروع یا نامەشروع لە تەرەف ئی نەهادە دەس وە یەک ڕەفتار بیەن کە وە گەرد فرە لە نورمە ئجتماعی و ئخلاقیەکان خوی نەگریت.

سادات تا ئی مەرحەڵە نەتوانستنە ساختار وە ڕەفتار نەهاد خویان وە گەرد ڕەفتار و حەرەکەت و خواستەکان جامعەیَ مەدەنی یارسان ڕێک بخەن. تا ئیسە چەن ڕوداو دڵتەزن وە دەلیل زەبر و زولم و تەبعیز قومیایە کە قوربانیەکەیَ جەوانیەڵ یارسانی بیە، ئەما سادات موزەیَ ڕوشن وە موشەخەس نەیاشتنە. مۆتەسفانە نەهادگەل مەدەنی یارسانی لە ناۆخوەیَ وڵات لە تەمام فەعالیەتەکانیان لە پشتیوانی سادات بی بەش بینە.

سادات لە کارزار ئنتخاباتیچ وە پشتیوانی خویان لە ئەفرادگەل ناۆ دەزگایَ جمهوری ئسلامی ئێران جامەی یارسان تویش چەن دەستەگی و چەن شەق کردنە. لە هەر ئنتخاباتیک لە فەردیک پشتیوانی کەن، ئەما لە تویل ٤٠ ساڵە ئیمە کەسێک لە مەجلس نەیمنە کە باس لە سەر وەزیەت ئقتسادی، فەرهەنگی، ئجتماعی وە هویەت دینیان بکەیت کە وە خاتری وە دوچەوەکی وە گەردیان بەرخورد کەن وە بایەد ئەڕا گردن کار لە هفت خان سیستم "گزینش" ئمتحان باوەڕ دینی بیەن.

سازمان دمۆکراتیک یارسان باوەڕ دێریت کە وەزیفەیَ سادات دینداری و کار و بار عرفانیە، نەک سیاسەت کردن. هەر لەی پرسپکتیڤوەسە کە سادات هەم وە خاتر حفز نەقش ڕوحانی خویان و هەمیچ وە خاتر حورمەت ئەڕا دین یاری و جامعەیَ یارسان فرە زەرورە کە لە ژێر ناو دین و سیدماری لە سیاسەت دەخاڵەت نەکەن و هیچ نمایەندێک لە روژ ئنتخابات وە مردم و جامعەی یارسان تەوسییە نەکەن، با مەردم خوێان تەسمیم بگرن کە دەنگ وە کی وە دەن. وەیجورە سادات نەقش دینی و ئجتماعی خوێان حفز کەن و توانن وەک ئولگو ئەڕا کۆمەڵگاکان دەوروەریچ بانە هەساو. چوین یەک کۆمەڵگای زندە و مەوەفەق، تاکەکان ناوی هەم خاوەن شخسییەتن و هەمیچ لە سەر پرسیارەکان فکر کەنەوە و لە تەریق عەقڵ تەسمیم گرن ئنتخاب دروس بکەن.

قسەیَ ئاخر

مردم یارسان کە پەیڕەوان دین یارین، وە خاتر دفاع لە ناسنامەیَ نەتەوەیی، زوَان وە فەرهەنگ خوەیَ، هەمیشە لە لایەن دەسەڵاتداران حکومەتی و مەنتەقەیی هەم زوٚلم نەتەوەیی و هەمیچ زوٚلم دینی وەپێیان کریاس. جامعە و مەردم

یارسان جور بەقیەێ ئنسان و جامعەکانتر دۆنیا خاوەن دین، زۆوان، جەهانبینی، فەرهەنگ و ئەرزشگەل کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی مونحەسر وە خوەیان.
مەدارکگەل نویسیاگ و شەفاهی یارسانی و فەرهەنگ و باوەڕ یارسانی کامڵەن سابت کەیت کە دین و باوەڕ یاری لە مەناتق کوردنشین سەرهەڵداگە و توانستگە لە ناوچەگەلترەک ئێران و فرە ناوچەیتر لە خارج ئێران تەرەفدار داشتویت.

مەردم یارسان، بەنا وە سونەت و عورف پیشینەیی ئازادیخوازی و ئنسانمەهوەری هەمیشە لە دەورانگەل جیا جیا تەمام تەلاش و مۆبارزە کردنە تا ئەفکار ئازادیخوازی، ئنسانمنشی، فەرهەنگ تولرانس و وە عەقلانی کردن کۆمەڵگا بۆتە موعیار ئەڕا جامعەێک مەوەفەق و ئنسانمەهوەر.

سەرەڕای تەمام زۆڵم و ستەمەکان دەسەڵاتداران وە جامعە و فەرهەنگ یارسانی، سازمان دمۆکراتیک یارسان ئنسانمەهوەری، ئازادیخوازی، یەکسانی ژن و پیاگ، فەرهەنگ تولرانس و وە عەقلانی کردن کۆمەڵگا، کە ئنسان بۆتە ساحب ئختیارات و ئەرزشگل ئنسانی و ئجتماعی خوەێ و عەقڵ جێ خوەێ بێیەت وە پاسیڤ بین کۆمەڵگا، کردگەسە مەبنا و ئەساس ئەرزشی خوەێ تابتوانی لە ئاینده کۆمەڵگاێک ساڵم ومەوەفەق داشتوت. سازمان دمۆکراتیک یارسان، سازمانێکە کە لە بەتن جامعە یارسان سەرهەڵداگە و مەنشا لە کولتور و خواستەکان ئی جامعە گرێت، چوینکە سازمان دمۆکراتیک یارسان یەک زەرورەت تاریخیە ئەڕا مەردم و جامعەێ یارسان. هەر وەی خاترە مەردم یارسان لازمە کە سازمان دمۆکراتیک یارسان وە مۆڵک خوەیان بزانن و ئەڕا وە هەدەف ڕەسانێنێ فرە مۆهمە کە هاوکاری و حەتا مودیریەت ئی حەرەکەتە بکەن.

کومیتەێ مرکزی سازمان دموکراتیک یارسان مونتەخەب کونگرەێ ٣

21/09/2019